

УДК 37.037

СТРУКТУРА ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ЯК СКЛАДНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ СИСТЕМИ

А. І. Дзундза, О. І. Моїсеєнко, І. І. Моїсеєнко

У статті обґрунтовуються завдання, методи і організаційні форми правового виховання як складної соціальної системи.

Ключові слова: правове виховання, завдання і методи правового виховання.

Українська держава надає великого значення вихованню високої громадянської свідомості молоді, поваги до законів, орієнтованості на цінність права і правопорядку, законослухняної поведінки та активного неприйняття правопорушень[1]. Формування цих якостей і є метою правового виховання молоді. З огляду на це розробка структури правового виховання як складної соціальної системи є актуальним психолого-педагогічним завданням.

Сучасна теорія правового виховання як складної соціальної системи започаткована у дослідженнях таких вчених, як Г. Тард, У. Джеймс, Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, З. Фрейд. Вони розробляли методи соціалізації на особистісному рівні через сприйняття соціально-правових норм, створення умов для розвитку правової культури і трансляцію її норм від одного покоління до іншого. Вагомий внесок у розробку змісту правового виховання зробили сучасні українські та зарубіжні вчені: Г. Андреєва, В. Баранов, В. Казімірчук, М. Кравець, В. Швачко та інші. Шляхи підвищення рівня правової культури досліджували О. Аграновська, Г. Балюк, С. Гусарєв, М. Козюбра, П. Рабінович, В. Шишкін та інші.

Аналізуючи сучасну науково-педагогічну літературу, ми дійшли висновку, що для організації правового виховання у навчальних закладах різного рівня підготовки фахівців необхідно дослідити його завдання, методи і організаційні форми. Однак ці елементи структури правового виховання ще не були предметом системного науково-педагогічного дослідження.

Мета нашого дослідження – проаналізувати такі складові системи правового виховання молоді, як завдання, принципи і спеціальні методи правового виховання.

Аналіз праць провідних вчених дозволив нам дійти висновку, що для належної організації правового виховання у навчальних закладах різного рівня підготовки фахівців необхідно враховувати низку завдань. Першим і головним завданням правового виховання, безумовно, є забезпечення належної орієнтації в основних засадах і принципах правової системи української держави. Знання основних принципів правової системи дозволяє глибоко зрозуміти суспільну сутність права, його доцільність і необхідність, сприяє переходу правових знань у переконання.

По-друге, необхідно забезпечити розвиток високого рівня правової поведінки молоді, що гарантує не тільки свободу, але й належну організацію суспільних відносин, їхню підпорядкованість громадському порядку. До того ж, високий рівень правової поведінки сприяє глибокому розумінню справедливості і корисності правових настанов, усвідомленню відповідальності перед суспільством і державою за свої вчинки. Отже, високий рівень правової поведінки є суспільно необхідним чинником, який обумовлює належне функціонування громадянського суспільства з розвиненою правовою культурою.

Третім завданням правового виховання є забезпечення грамотної боротьби громадян за свої законні інтереси, подолання правової пасивності. Найважливіший прояв правової культури – прийняття законності та справедливості – має перетворитися на потребу боротися за власні права. Зауважимо, що вибір засобів цієї боротьби залежить від рівня сформованості правової культури. Шляхи реалізації цього завдання правового виховання були окреслені на міжнародному конгресі ЮНЕСКО у 1978 році, де зазначалася необхідність надавати знання про права людини одночасно у національному і міжнародному вимірах; поглиблювати знання, завдяки яким реальні права людини можуть ставати політичною і соціальною дійсністю; давати знання про нерозривний зв'язок прав людини і прогресу, миру і роззброєння; підкреслювати зв'язок оновленого міжнародного соціального та культурного ладу з можливістю для всіх народів користуватися їхніми людськими правами.

По-четверте, необхідно здійснювати роботу з профілактики правопорушень, яка передбачає подолання правового нігілізму, який, на жаль, панує наразі у масовій свідомості, особливо це стосується молоді. Такий нігілізм базується на правовій неосвіченості, на бажанні проігнорувати ті чи інші закони, особливо якщо існує невеликий ризик правових санкцій.

По-п'яте, необхідно активізувати правову поведінку, оскільки від принципової позиції кожного громадянина щодо порушень законності залежить стабільність правопорядку в суспільстві. Тому велике значення має здатність громадян допомагати державі в її правоохоронній діяльності.

Безумовно, формування правової культури суспільства потребує правового виховання громадян, яке передбачає систематичну діяльність, спрямовану на популяризацію політико-правових ідей, норм, принципів, що представляють цінності світової і національної правової культури. Саме тому змістом правового виховання молоді є поширення знань про державу і право, права і свободи особистості, розуміння сутності правових вчень, створення стійкої орієнтації на законослухняну поведінку. Тобто метою правового виховання є розробка і впровадження спеціального інструментарію з донесення до свідомості кожної людини правових цінностей[3].

Розглянемо інші елементи структури правового виховання як педагогічної діяльності, спрямованої на підвищення правової культури молоді. Перш за все, правове виховання містить спеціальні методи організації виховного процесу, такі як правове просвітництво, робота у зв'язку з тими чи іншими конституційними заходами (референдумами, виборами тощо), пропаганда права засобами масової комунікації, мистецтва.

Іншим важливим елементом правового виховання виступають різноманітні способи популяризації політико-правових ідей та принципів з метою впливу на свідомість і поведінку особистості в інтересах правопорядку. До них відносяться різноманітні прийоми емоційного, психологічного впливу на молоду людину: переконування, попередження, заохочення, примус.

Як вже зазначалося вище, до спеціальних методів правового виховання належить правове просвітництво. Процеспоширення правових знань обумовлює зростання рівня загальної правової

культури. Головна його мета – виховання поваги до права і законності як ціннісної настанови особистості молодого громадянина, розуміння соціальної та юридичної відповідальності за свої дії. Все це передбачає якомога зрозуміліше застосування правової мови, спеціальної термінології юридичних актів, тлумачення та роз'яснення змісту норм і законів. Правознавці мають грамотно, на високому професійному рівні складати юридичні тексти, промови, вживати у своїх виступах доцільні в етичному сенсі терміни. Наприклад, вкрай не бажано вживати елементи жаргону, застосовувати не літературні висловлювання. Правове виховання повинне підносити індивідуальну правосвідомість особистості до усвідомлення загальних юридичних принципів і вимог, які відповідають інтересам держави. Тому формування позитивного ставлення до закону, правових норм, розвиток грамотного юридичного тезаурусу, знання молоддю своїх прав і обов'язків перед державою і суспільством є важливою складовою правового виховання [4].

Система правового просвітництва повинна містити також діяльність спеціальних правових семінарів у навчальних закладах різного рівня підготовки фахівців. Завдання правового просвітництва – ознайомити молодь з ідеалами, правовим досвідом та правовими традиціями тих країн, де рівень правової культури вищий, ніж в Україні. На жаль, наразі ціннісний, емоційний вплив правового виховання на особистість молодої людини надто обмежений реальною недосконалою правовою практикою. Демагогічні декларації та сумнівні заяви деяких політичних лідерів, неідеальна, м'яко кажучи, правова поведінка деяких викладачів згубно позначаються на наслідках правового виховання молоді.

Безумовно, до важливих засобів правового виховання відноситься мас-медіа, Інтернет. Доцільно у засобах масової інформації розгортати дискусії з актуальних питань політико-правових відносин, надавати популярні коментарі нового законодавства фахівцями (наприклад, доцільно широко обговорювати новий податковий кодекс, нові положення кримінально-процесуального кодексу). На жаль, останнім часом така форма роботи з молоддю не користується широкою популярністю в суспільстві, а проводиться нерегулярно, як правило, тільки в період виборчих чи інших конституційних заходів [2].

Зауважимо, що важливим недоліком правового виховання є недооцінка таких методів навчально-виховної діяльності, як проведення правових олімпіад учнів і студентів, широких суспільних дискусій на теми права, залучення молоді до наукової діяльності в сфері права (на наш погляд, це доцільно організовувати в межах діяльності Малої академії наук). Розвитку такої діяльності сприяла би державна підтримка цих заходів, наприклад, у вигляді надання суттєвих пільг активним учасникам олімпіад, конкурсу МАН при вступі на відповідні спеціальності ВНЗ. На сучасному етапі суттєвої перебудови правової системи України вкрай необхідно стимулювати правове виховання молоді на новому політико-правовому фундаменті[1].

Як зазначалося вище, важливу роль в організації правового виховання молоді повинні відігравати такі засоби інформації, як публікації у електронних і паперових виданнях, кіно і телебачення. Нажаль, деяким публікаціям не вистачає глибини при викладенні правового матеріалу, або статті написані надто специфічною професійною мовою, що ускладнює сприйняття юридичної інформації. Шкодить інформації у мас-медіа і надмірна пристрасть до сенсаційності при відборі матеріалу (демонстрація страшних ДТП, злочинів, пов'язаних з вбивствами і катуваннями людей). До того ж, при цьому журналісти не акцентують увагу на правових наслідках цих тяжких випадків, а надто детально обговорюють фізичний, емоційний стан постраждалих, патологічний стан психічного здоров'я злочинця, що безумовно є зайвим. Правовому вихованню молоді також дуже шкодить демонстрація негативного досвіду деяких зарубіжних країн у кінофільмах, що сприяє розвиткові злочинних тенденцій, наслідуванню кримінальних елементів у молодіжному середовищі[3].

Отже, формування правової системи України має відбуватися в умовах підвищення ролі громадян як свідомих суб'єктів правової діяльності, що потребує розвитку правової активності, юридичної грамотності молоді. Випускники сучасних навчальних закладів всіх рівнів підготовки згодом мусять реалізовувати повною мірою надані їм права і демократичні свободи в усіх сферах суспільного життя. Тому значно зростає роль правового виховання української молоді. Виділення умов і принципів правового виховання як складної соціальної системи – важлива науково-педагогічна проблема, яка потребує подальших наукових розвідок.

Література

1. Бех І.Д. Законопростір сучасного виховного процесу / І.Д. Бех // Вища освіта України. - 2004. - № 1. - С. 10-13.
2. Демичева В.В. Правова культура як феномен сучасної правової дійсності / В.В. Демичева // Держава і право. -2008. - № 40. - С. 21-26.
3. Рябченко В. Вищі навчальні заклади як засіб формування цінностей громадянського суспільства та цивілізаційного визначення молоді / В.І. Рябченко // Вища освіта України. – 2007. - № 3 (26). - С. 91-96.
4. Чефранов А.Г. Поняття цінності як основа правової аксіології / А.Г. Чефранов // Підприємництво, господарство, і право. - 2004. - № 9. - С. 8-12.

В статье обосновываются задачи, методы и организационные формы правового воспитания как сложной социальной системы.

Ключевые слова: правовое воспитание, задачи и методы правового воспитания.

In the article the objectives, methods and organizational forms of legal education as a complex social system are explained.

Key words: legal education, objectives and methods of legal education.

Дзундза А. І. – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії ймовірностей і математичної статистики Донецького національного університету (м. Донецьк, Україна)

Моїсєєнко О. І. – студент групи 0607-Ж, економіко-правового факультету Донецького національного університету (м. Донецьк, Україна)

Моїсєєнко І. І. – студент групи 0601-В, економіко-правового факультету Донецького національного університету (м. Донецьк, Україна)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор В. М. Алфімов